

De arabiske reaktioner på den amerikanske støtte til Israel i den jødiske stats nylige konflikt med Hizbollah har gjort anti-amerikanisme til forsidestof endnu engang. Rundt om i verden og ikke blot i Mellemøsten er der en udbredt tendens til at bebrejde Amerika dets synder, hvad enten der er tale om aktiv handling eller undladelsessynder. Når Kinas ambassade i Beograd bombes af amerikanerne, går kineserne ud fra, at det er med vilje. Britiske borgeres terrorismeplaner ses som udtryk for den britiske støtte til amerikansk udenrigspolitik. Og når aids hærger store dele af Afrika, klandres USA for ikke at gøre nok for at stoppe epidemien.

Måske disse udbrud af såkaldt anti-amerikanisme ikke er andet end en måde at protestere mod amerikansk udenrigspolitik. Eller stikker det dybere? Hvis der blot var tale om en protest imod den hegemoniske magts politik, ville der ikke være noget nyt under solen – andet end begrebet. Før første verdenskrig reagerede amerikanerne selv på det britiske overherredømme ved at være imod England som helhed. Der er imidlertid en udbredt amerikansk fornemmelse af, at anti-amerikanisme er mere end blot modstand mod hvad USA *gør* – det er bredere og er en modstand mod det USA *er*, mod det som landet står for. Kritik af USA rækker ofte langt ud over landets udenrigspolitik og omfatter: landets sociale og økonomiske praksis som udmøntet i f.eks. kvinders rolle i det offentlige rum; landets socialpolitik i form af f.eks. dødsstraffen; og landets populærkultur med f.eks. dens åbenlyse seksualitet. Globaliseringen bliver tit set som amerikanisering og lagt for had som sådan. Herudover går anti-amerikanismen i Frankrig helt tilbage til årtierne før den amerikanske republik blev grundlagt.

I denne artikel behandler vi fire emner. For det første skelner vi mellem anti-amerikanismer, der er begrundet i mening og i fordom. For det andet argumenterer vi for, at der findes mange forskellige former for anti-amerikanisme. En forståelse af fænomenet må tage udgangspunkt i erkendelsen af, at det, som over en kam kaldes anti-amerikanisme, varierer alt efter hvem det er, der reagerer på Amerika. Forskellighedheden hjælper os for det tredje til at se det

frugtesløse i overordnede forklaringer på anti-amerikanisme. Endelig afspejler såvel anti-amerikanismens konstans som dens forskellige former et komplekst og kalejdoskopisk objekt. Beskueren vil altid kunne finde noget at være imod i det amerikanske samfund – fra protestantisme til porno. Anti-amerikanismens kompleksitet afspejler Amerikas egen flertydighed.

Mening og fordom Vi tager udgangspunkt i en skelnen mellem *mening* og *fordom*. Nogle negative holdninger er blot udtryk for meninger, for ugunstige bedømmelser af USA eller af landets politik. Andre er derimod udtryk for fordomme: for en tendens til at tro på negativt nyt om USA og se bort fra det positive. Fordomme giver en forvrængning under informationsbearbejdningen – til forskel fra den kritiske holdning baseret på meninger, hvor man er åben for at lade ny information påvirke ens holdning. Fordommenes langtrækkende konsekvenser for amerikansk udenrigspolitik er langt større end de kritiske holdningers.

Denne skelnen mellem mening og fordom har konsekvenser for valget af taktik og for den standende debat mellem de politiske fløje i USA om anti-amerikanismens betydning. Vi er faktisk nået frem til, at begge fløjes positioner er selvmodsigende. Generelt sagt fokuserer den amerikanske venstrefløj på meninger snarere end på fordomme – anti-amerikanisme er for venstrefløjen at se et udtryk for velbegrundet modstand mod amerikansk udenrigspolitik. Venstrefløjen hævder også ofte, at anti-amerikanismen udgør et alvorligt problem for amerikansk diplomati og vil gøre det langt ud i fremtiden. Men hvis anti-amerikanismen blot er udtryk for noget så flygtigt som meninger – hvorfor skulle den så have langtrækkende konsekvenser? En ændret politik ville fjerne grundlaget for kritikken og løse problemet. Omvendt argumenterer den amerikanske højrefløj for, at anti-amerikanismen er udtryk for indædte fordomme mod USA: folk som hader friheden, hader os for det, vi er. Samtidig hævder højrefløjen, at det ikke er nødvendigt at tage anti-amerikanismen alvorligt: hvis blot USA forfølger en effektiv politik, vil det ændre anskuelserne. Men essensen af fordomsfuldhed er jo

netop afvisningen af information, som ikke stemmer overens med en allerede indtaget holdning: ny information får ikke den fordomsfulde til at ændre mening. Så hvis anti-amerikanismen er baseret på fordomme udgør den et stort og vedvarende problem for USA. Både venstre- og højrefløjens positioner er altså inkohærente og bør genovervejes.

Vores påstand er, at meget af det, der kaldes anti-amerikanisme, vitterligt handler om holdninger baseret på meninger. Dette gælder især udenfor Mellemøsten. Meninger står til at ændre, og den meningsbaserede form for anti-amerikanisme kan mindskes med en ændret politik, som det er sket før i tiden. Venstrefløjen har ret så langt, mens højrefløjen overvurderer vreden over den amerikanske overmagt og hadet til de amerikanske værdier. Hvis højrefløjen havde ret, ville anti-amerikanismen have været udbredt i begyndelsen af det nye årtusinde. Men tværtimod viste rundspørger foretaget af analyseinstituttet Pew i 2002, at udenfor Mellemøsten og Argentina var flertallet i alle adspurgte lande positivt stemt overfor USA. Hvad angår *konsekvenserne* af de anti-amerikanske holdninger er højrefløjen på mere sikker grund. Det er svært at se, hvordan anti-amerikanisme som sådan kan skabe de store problemer for amerikansk udenrigspolitik. Det er måske ikke så overraskende, givet at verdensoffentlighedens holdning til USA forud for Irak-krigen generelt var positiv. Højrefløjen rammer derfor stort set plet med deres påstand om, at anti-amerikanisme ikke udgør noget alvorligt problem for amerikansk udenrigspolitik for øjeblikket – så længe vi taler om den form for anti-amerikanisme, der er kritisk overfor hvad USA gør, men ikke overfor hvad USA er. Men hvis de negative holdninger får lov at hærdes og bliver til fordomme, som det muligvis sker for øjeblikket i Mellemøsten, vil konsekvenserne for USA være alvorlige.

Da vi er interesserede i holdninger, som ikke blot er udtryk for negative meninger om amerikansk udenrigspolitik, definerer vi anti-amerikanisme som *en psykologisk tendens til et negativt syn på USA og på det amerikanske samfund generelt*. Baseret på iagttagelserens identitet og værdier kan negativiteten klassificeres i fire store typer anti-amerikanisme i

stigende intensitetsgrad: liberal, social, suverænitetstionalistisk og radikal anti-amerikanisme. Andre former er mere historisk specifikke og vil blive behandlet samlet i et afsnit for sig.

Liberal anti-amerikanisme Liberale folk kritiserer ofte USA for ikke at leve op til statens egne idealer. Et land helliget demokrati og selvbestemmelse støttede diktaturer rundt om i verden under den kolde krig – og fortsatte efter den kolde krigs ophør med at gøre det i Mellemøsten. Krigen mod terrorisme har fået USA til at støtte en række utiltalende, ja ligefrem frastødende regimer og politiske praksisser. På det økonomiske felt hævder Amerika at gå ind for frihandel – men landet beskytter sit eget landbrug mod konkurrence fra udviklingslande og søger via patenter og copyright at opnå en omfattende beskyttelse af amerikanske medicinalfirmaer og ejere af intellektuelle frembringelser. Denne opførsel gør det oplagt at beskyldte USA for hykleri. Og det gør folk, som deler landets erklærede idealer, men finder dets handlinger beklagelige.

Liberal anti-amerikanisme er udbredt i de frie samfund i højt industrialiserede lande – særligt de tidligere britiske kolonier. Men ingen liberal anti-amerikaner har nogensinde gennemført eller planlagt et angreb på USA eller amerikanske borgere. Den mulige effekt af den liberale anti-amerikanisme er ikke angreb på USA, men mindsket støtte til amerikansk udenrigspolitik. Jo mere USA fremstår som en stormagt, der handler i egen interesse under dække af demokrati og menneskerettigheder (snarere end som en sand forsvarer af disse værdier), jo mindre villige vil andre liberale være til at forsvare USA i ord og handling.

Da liberal anti-amerikanisme bygger på indtrykket af hykleri, vil en mindre hyklerisk amerikansk udenrigspolitik formodentlig reducere denne form for anti-amerikanisme. Hykleri er imidlertid uundgåeligt for en supermagt, der bekender sig til universalistiske idealer. Sovjetunionen var endnu mere hjem-søgt af hykleri, end USA er det. Desuden er det et fremtrædende træk ved det pluralistiske demokrati, at dets ledere finder det nødvendigt at hævde, at de

handler i overensstemmelse med demokratiske idealer, samtidig med at de i et vist mål må føje grupper, der forfølger en sædvanligvis ret snævert defineret egeninteresse. Når politisk magtfulde særinteresser ønsker politiske tiltag, som ikke er i overensstemmelse med de demokratiske idealer, er det typisk idealerne som må vige – med hykleri som det gennemgående resultat. Dette hykleri er resten af den frie verden ikke alene om at kritisere: f.eks. er den offentlige kinesiske diskurs i helt overvældende grad fokuseret på dobbeltstandarder i den amerikanske udenrigspolitik og særligt i den erklærede krig mod terror.

Hykleri i amerikansk udenrigspolitik er ikke så meget en konsekvens af amerikanske leders etiske brist, som det er et biprodukt af USA's rolle i international politik og af indenrigspolitikken. Hykleriet vil derfor ikke ophøre. Og så længe det politiske hykleri fortsætter, vil der være masser at gå efter for den liberale anti-amerikanisme.

Social anti-amerikanisme Der er mange former for demokrati, og det er forkert af os amerikanere at forveksle det amerikanske træ med den demokratiske skov. Mange demokratiske samfund har ikke den for USA særegne kombination af respekt for individets frihed, vægt på personligt ansvar og mistro mod at blive regeret. Socialdemokratiske velfærdssamfund i Skandinavien, kristendemokratiske velfærdssamfund på det europæiske kontinent og industrialiserede lande under udvikling i Asien (f.eks. Japan) er fremragende eksempler på demokratier, hvis institutioner og praksisser på mange måder står i kontrast til de amerikanske ditto.

Social anti-amerikanisme baserer sig på væsentlige værdikonflikter i en lang række livssfærer, som har at gøre med retten til "liv, frihed og stræben efter lykke". Det skorter ikke på skarp kritik af den indlejrede uretfærdighed i amerikansk politik, som stiller de rige bedre end de fattige. Pointen er her en anden end i den liberale kritik af amerikansk hykleri. Der er tale om sande værdikonflikter, og den sociale kritik vender sig mod dødsstraffen, insisterer på behovet for et omfattende socialt sikkerhedsnet, mener at internationale aftaler skal overholdes og

foretrækker fælles handling frem for ensidig amerikansk aktion på verdensplan. Alligevel er disse værdikonflikter mindre end dem, vi findes i den radikale anti-amerikanisme, idet den sociale anti-amerikanisme deler de amerikanske kerneværdier.

Suverænitets-nationalistisk anti-amerikanisme En tredje form for anti-amerikanisme fokuserer på magt. Suverænitets-nationalister lægger vægt på to ting: kontrol med betingelserne for samfunds indplacering i international politik – og kollektive nationale identiteter. Disse identiteter sammenfatter ofte værdier, der står i modsætning til de amerikanske værdier. Statssuveræniteten bliver på den måde et skjold mod uønsket amerikansk indblanding.

Trykket hos de forskellige suverænitets-nationalister kan ligge tre forskellige steder. Det kan være på *nationalisme*: på kollektive nationale identiteter, der tilbyder en kilde til positiv identificering. National identitet er en af de vigtigste politiske værdier i nutidig international politik – og der er ikke meget der tyder på, at det er ved at ændre sig. Sådanne identiteter skaber potentiale for anti-amerikanisme, både når der er tale om stærke identiteter (fordi de tilvejebringer positive modværdier), og når der er tale om svage identiteter (fordi anti-amerikanisme kan blive en erstatning for manglen på positive værdier).

Suverænitets-nationalister kan også lægge trykket på *suveræniteten*. Mange steder i Asien, Mellemøsten og Afrika, som først opnåede national suveræniteten efter blodige befrielseskrigene, er suveræniteten et værdsat gode, som må forsvares. Og i Latinamerika (med regionens ganske anderledes historie) har USA's ubestridte førerposition øget den værdi, suveræniteten tillægges. Anti-amerikanisme begrundet i suveræniteten er mindre almindelig i Europa end i andre dele af verden af den simple grund, at europæisk politik det sidste halve århundrede har været hellet et fælles projekt om en delvis sammenlægning af suveræniteter i et spirende europæisk samfund.

En tredje variant af suverænitets-nationalistisk anti-amerikanisme opstår, når folk ser deres stater som potentielle stormagter. Sådanne samfund definerer i nogle tilfælde deres egen situation delvist i modsæt-

ning til dominerende stater. Før første verdenskrig var der tyskere, der brød sig meget dårligt om Storbritannien, som de mente stod i vejen for Tysklands retmæssige plads i solen. Den britisk-tyske rivalisering forud for første verdenskrig var særligt slående set i lyset af, hvor meget disse højt industrialiserede og delvist demokratiske samfund havde til fælles – samt det faktum, at deres kongefamilier var blodsbeslægtede. Den politiske rivalisering var systemisk, og dysten stod mellem det 19. århundredes førende søfartsnation og en hastigt fremvoksende landmagt. Rivaliseringen skabte fjendskabet – ikke omvendt.

Suverænitetets-nationalistisk anti-amerikanisme vækker stor genklang i samfund med stærke stats-traditioner. Krænkelser af statssuverænitet vækker især modvilje, når den ramte stat selv har evnerne til og tradition for at stå for egne affærer. Det gælder særligt staterne i Fjernøsten. Behovet for "respekt" og for ikke at "tabe ansigt" i international politik kan resultere i en ekstra fjendtlig anti-amerikanisme, idet en oplevet disrespekt eller frygten for at tabe ansigt vækker nationalistiske lidenskaber på en måde, der sjældent er tilfældet for social anti-amerikanisme.

Kina er især interessant i denne sammenhæng, da alle tre elementer af suverænitetets-nationalismen er til stede der. Såvel den kinesiske elite som den kinesiske offentlighed er stærkt nationalistisk og meget følsomme overfor trusler mod kinesisk suverænitet. Desuden er Kina allerede en stormagt og har ambitioner om at blive endnu mere magtfuld. Ikke desto mindre er landet stadig svagere end USA. Derfor skaber USA's overlegne militærmagt og udtrykte vilje til at bruge denne magt (f.eks. hvis Kina angriber Taiwan) en latent anti-amerikanisme. Når USA angriber Kina (som det skete med bombningen af den kinesiske ambassade i Beograd i 1999) eller synes at true Kina (som i episoden med EC-3 spionflyet i 2001), kommer anti-amerikanismen hurtigt op til overfladen.

Radikal anti-amerikanisme Vi karakteriserer en fjerde form for anti-amerikanisme som radikal. Den bygger på en overbevisning om, at Amerikas interne økonomiske og politiske magtforhold og in-

stitutionelle praksisser står i vejen for udviklingen af gode værdier, praksisser og institutioner andre steder i verden. For at fremskridt mod en bedre verden kan finde sted, må Amerikas økonomi og samfund ændres – enten indefra eller udefra.

Radikal anti-amerikanisme var karakteristisk for marxistisk-leninistiske stater som Sovjetunionen indtil få år før østblokkens sammenbrud – og præger fortsat Cuba og Nordkorea. Da den marxistiske gejst var på sit højeste, opfordrede den radikale anti-amerikanisme til voldelig revolution mod amerikansk-støttede regimer, hvis ikke mod USA selv. De marxistisk-leninistiske tilhængere står imidlertid så svagt nu om dage, at de stort set ikke når ud over retorikkens felt. Hvis USA skulle tilfredsstille tilhængere af denne variant af radikal anti-amerikanisme, skulle landet ændre sit politisk-økonomiske system.

Den mest ekstreme form for nutidig radikal anti-amerikanisme hævder, at de vestlige værdier er så afskyelige, at folk, som tror på dem, bør udryddes. USA er som vestens førende stat den væsentligste kilde til det onde. Det, der opleves som ondt, kan antage forskellige former: fra kvinders ligeberettigelse over udstilling af menneskekroppen i det offentlige rum til tro på kristendommens overlegenhed. I denne ekstreme opfattelse af de vestlige idéer er hovedkonklusionen, at vesten (og særligt USA) er så uopretteligt ondt, at vesten/USA bør tilintetgøres. Og eftersom de mennesker, der bebor de vestlige samfund, er afstået fra den sande og gode vej, bør de angribes og udryddes.

Såvel religiøst inspireret som sekulær, radikal anti-amerikanisme argumenterer for en svækkelse, ødelæggelse eller omformning af USA's politiske og økonomiske institutioner. Det, de har til fælles, er kravet om revolutionerende forandringer af det amerikanske samfund.

Det turde være klart, at disse fire forskellige typer anti-amerikanisme ikke blot er varianter over samme tema, følelser eller normsæt. Tværtimod udtrykker tilhængerne af de forskellige typer anti-amerikanisme ofte uforenelige holdninger. Radikale muslimer modsætter sig den amerikanske populærkultur, som kommercialiserer seksualiteten og frem-

stiller kvinder som frigjort fra mænds kontrol – og de radikale muslimer stiller sig kritisk overfor landets sekulære, liberale værdier. Socialdemokratiske og kristendemokratiske europæere derimod kan sagtens holde af amerikansk populærkultur uden af den grund at afstå fra at kritisere USA for dødsstraffen og for ikke at leve op til de sekulære værdier, som de sociale kritikere har til fælles med de liberale. Liberal anti-amerikanisme findes, fordi dens fortalere anser USA for at have opgivet at leve op til sine erklærede værdier – som står i et absolut modsætningsforhold til de religiøse radikales værdier, men stort set deles af de liberale. Sekulær, radikal anti-amerikanisme kan være imod den amerikanske kapitalisme og samtidig acceptere videnskabelig rationalisme, kønnens lighed og sekularismen – sådan som det var tilfældet med marxisterne.

Anti-amerikanisme kan fostres af såvel islamisk fundamentalisme som idealistisk liberalisme eller marxisme. Ligesom anti-amerikanismen kan appellere til folk, der ikke er tilhængere af nogle af disse trossæt, men frygter USA's praksisser eller beklager landets politiske beslutninger.

Historisk specifikke anti-amerikanismer

To andre former for anti-amerikanisme, som ikke passer ind i vores overordnede typeinddeling, er begge historisk følsomme og specifikke. Nemlig elitær anti-amerikanisme og nedarvet anti-amerikanisme.

Elitær anti-amerikanisme opstår i lande, hvor eliten har en lang tradition for at se ned på amerikansk kultur. I Frankrig f.eks. går diskussionerne om anti-amerikanisme helt tilbage til det 18. århundrede, da nogle europæiske forfattere mente, at alt ved de amerikanske kontinenter var degenereret:¹ klimaet var enerverende, planter og dyr blev ikke nær så store, folk var ubehøvlede. I Frankrig og store dele af Vesteuropa er traditionen for at tale nedsættende om Amerika fortsat lige siden. Amerikanere bliver ofte anset for ukultiverede materialister, der kun er ude efter egen fremgang og ikke har nogen fornemmelse for kunst, musik og andre ophøjede ting i livet. Eller de bliver set som overdrevent religiøse og derfor ikke tilstrækkeligt rationelle. De franske intellektu-

elle udgør anti-amerikanismens epicenter, og deres ringeagt smitter til en vis grad af på offentligheden. Ikke desto mindre er fransk anti-amerikanisme mest et elite-fænomen. Opinionsundersøgelser viser en overvejende proamerikanisme i Frankrig fra 1960'erne og op til 2002. Niveauet for positive udmeldinger lå kun lidt lavere end det, som blev observeret andre steder i Europa.

Nedarvet anti-amerikanisme kommer sig af harme over uret begået af USA mod et andet land engang i fortiden. Mexicansk anti-amerikanisme er således udløst af militære angreb og andre former for amerikansk imperialisme op gennem de sidste 200 år. Den iranske revolution i 1979 og det efterfølgende gidseldrama var begge drevet af minder om amerikansk indgriben i iransk politik tilbage i 1950'erne, og nutidens iranske fjendtlighed overfor USA afspejler det fjendtlige forhold mellem de to lande under revolutionen og gidseldramaet. De højeste niveauer for anti-amerikanisme målt i Vesteuropa mellem de sene 1960'ere og slutningen af det 20. århundrede blev målt i Spanien og især i Grækenland. Begge lande havde oplevet borgerkrige, og i Spaniens tilfælde havde USA i årtier støttet en undertrykkende diktator. Nedarvet anti-amerikanisme kan være eksplosiv – men den er ikke umulig at forandre. Filippinerne og Vietnam er begge vældigt proamerikanske i dag og viser dermed, at ligesom tidens gang kan forværre negative opfattelser af USA, kan den også dæmpe eller ligefrem vende dem til positive opfattelser.

De store forklarings futilitet Anti-amerikanismen forklares ofte med universelle kræfter – f.eks. skulle den være udløst af USA's hegemoni eller af globaliseringen. USA er lagt for had, siger disse forklaringer, fordi landet er "Mister Big" eller på grund af dets nyliberalisme. Ingen af disse overordnede forklaringer kan imidlertid forklare viften af anti-amerikanismer. Lad os starte med hypotesen om Mister Big. Siden afslutningen på den kolde krig har USA været den klart mest magtfulde stat i verden og stået uden egentlige rivaler. Sovjet-blokkens kollaps har betydet, at lande som førhen havde brug for amerikansk beskyttelse, ikke længere havde behov for

denne støtte. Disse landes offentligheder har derfor følt sig frie til at være mere USA-kritiske. Set i det lys er det ikke noget tilfælde, at mens Amerikas politiske magt står i zenit, har dets omdømme nået et lavpunkt. Modvilje mod de negative konsekvenser af andres magtudøvelse kan ikke undre. Alligevel støder denne forklaring på grund i mødet med en række fakta. Stod den til troende, ville anti-amerikanismen have været øget voldsomt op gennem 1990'erne – men som nævnt var USA generelt populær udenfor Mellemøsten så sent som i 2002. Mister Big-hypotesen kan fungere som delforklaring på visse former for liberal og suverænitetets-nationalistisk anti-amerikanisme: liberale klandrer USA for hykleri (og nogle gange for ikke at være villig nok til at gribe ind overfor uret), mens suverænitetets-nationalisterne netop frygter amerikansk indblanding i deres samfund. Mister Big-hypotesen kan derimod ikke forklare social, radikal, elitær og nedarvet anti-amerikanisme, som alle reagerer på træk ved det amerikanske samfund (eller dets opførsel i fortiden), som har lidet til fælles med USA's nuværende overherredømme.

Et andet forsøg på en altomfattende forklaring har som sit omdrejningspunkt en *modreaktion på globaliseringen*. Kapitalismens udbredelse (ofte kaldet globalisering) udløser det, Joseph Schumpeter har kaldt "skabende ødelæggelse". De mennesker, der påvirkes ugunstigt af udviklingen, kan forventes at modsætte sig den. Som Benjamin Barber så fikst har udtrykt det, skaber spredningen af amerikanske praksisser og populærkultur en "McWorld", hvilket vækker stor modvilje selv blandt folk, som ellers synes rigtigt godt om nogle af disse praksisser og elementer i populærkulturen.² Den anti-amerikanisme, som McWorld-fænomenet udløser, er diffus og meget udbredt i international politik. Nogle af de samfund, som er stærkest påvirket af den økonomiske globalisering (f.eks. Indien), hører imidlertid til blandt verdens mest proamerikanske lande. Selv blandt kineserne, hvis forhold til USA er meget blandet, er Amerikas rigdom og rolle i globaliseringen ikke i samme grad genstande for mistillid eller modvilje, som de er det for misundelse og efterligning. I vores typeinddeling er det kun den sociale og

nogle former af den suverænitetets-nationalistiske anti-amerikanisme, som kan udløses af USA's rolle i den økonomiske globalisering. Modreaktionen på globaliseringen kan ikke forklare de liberale, radikale, elitære eller nedarvede former.

Et tredje forsøg på en forklaring tilskriver anti-amerikanismen kulturelle og religiøse identiteters modsætningsforhold til de værdier, den amerikanske kultur avler og eksporterer: fra kristendommen til kommercialiseringen af seksualiteten. Globaliseringen af massemedierne betyder, at billeder med seksuelt indhold ikke blot er tilgængelige – men er uundgåelige for folk rundt om i verden. En af reaktionerne er beundring og efterligning – resultatet af det, Joseph Nye sammenfatter i begrebet "*soft power*". Men en anden er fjendtlighed og modstand. Produkterne af den sekulære massekultur er kilder til en verdensomspændende værdikonflikt. Medierne bringer billeder af seksuel frihed og dekadence, kvindefrigørelse og lighed mellem kønnene ind i patriarkalske hjem og autoritære samfund – nogle af dem muslimske og andre ikke. For andre mennesker er det den amerikanske religiøsitet, ikke landets seksualiserede kommercielle kultur, som udløser de negative reaktioner. Forklaringsmodellen om kulturel identitet har ligesom de andre forklaringsmodeller noget for sig, men kun i visse kredse. Den kan forklare nogle aspekter af social, radikal og elitær anti-amerikanisme – men den kan hverken forklare den liberale, den suverænitetets-nationalistiske eller den nedarvede variant.

Der er formodentlig et gran af sandhed i hver af disse forklaringer – men ingen af dem udgør en generel forklaring på anti-amerikanisme.

Det amerikanske samfunds flertydighed

Amerikanske symboler er *polyvalente*. De inkarnerer en række værdier, som har forskellige meninger for forskellige folk – ja endog for det enkelte individ. Eliter og almindeligt godtfolk i udlandet har et dybt ambivalent forhold til USA. Besøgende som Bernard-Henri Lévy føler i lige mål imponerethed, afsky og fascination. Lévy bryder sig ikke om det, han kalder for Amerikas "fedme" (i indkøbscentre, kirker

og biler) eller marginaliseringen af de fattige. Men han er imponeret af amerikanernes åbenhed, vitalitet og fædrelandskærlighed.³ Som David Laitin har bemærket, var World Trade Center ikke alene et symbol på kapitalismen og Amerika – men lige så vel på New Yorks kosmopolitiske kultur, som gennemsnitsamerikanerne ofte håner. Frihedsgudinden symboliserer ikke kun Amerika og landets frihedsbegreb. Statuen er en gave fra Frankrig og blev et amerikansk symbol på velkomsten til alverdens "sammenkrøbne masser" og et udtryk for en grundlæggende tro på, at Amerika er et land med ubegrænsede muligheder.

USA har en energisk og ekspressiv populærkultur, som appellerer enormt til både amerikanere og folk andre steder i verden. Denne populærkultur er temmelig hedonistisk orienteret mod materielle besiddelser og sanselig nydelse. Samtidig er USA langt mere religiøst end de fleste andre samfund i verden. En vigtig årsag til Amerikas flertydighed er spændingen mellem disse to kendetegn. Derudover er såvel Amerikas populærkultur som religiøse praksis under hastig forandring og udvider dermed yderligere samfundets mange udtryk. Nye muligheder åbnes konstant. Det amerikanske samfunds virkelyst og forskelligartethed giver en bred vifte af valgmuligheder mellem værdier, institutioner og praksisser.

Amerikas åbenhed overfor resten af verden kommer til udtryk i landets mad og populærkultur. Den amerikanske fastfood-industri har hentet sine produkter fra det franske køkken (pomfritter), det tyske (hamburgere og frankfurtere) og det italienske (pizzaer). Det, Amerika har tilført, er fremragende markedsføring og effektiv distribution. Det samme gælder på mange måder den amerikanske filmindustri, særligt i de sidste to årtier. Mærkevaren Hollywood ejes af både amerikanere og ikke-amerikanere. I 1990'erne var kun tre af de syv store Hollywoodstudier under amerikansk kontrol. Mange af Hollywoods kendteste instruktører og skuespillere er ikke-amerikanere. Og mange af Hollywoods film om Amerika er lavet af ikke-amerikanere – det gælder både de film, der priser landet, og dem, der er kritiske. På samme måde som FN ligger Hollywood

i Amerika, men tilhører verden. Det samme gælder Amerika selv: landet er et produkt af resten af verden i lige så høj grad som af dets egne særtræk.

Den såkaldte amerikanisering beskriver derfor ikke noget så enkelt som en udbredelse af amerikanske produkter og processer til andre dele af verden. Tværtimod refererer begrebet til individer og gruppers selektive tilegnelse af amerikanske symboler og værdier, som udmærket kan have deres udspring andre steder. Amerikanisering er således en helt igennem interaktiv proces mellem Amerika og alle dele af verden. Og det er vores påstand, at denne amerikanisering er tæt forbundet med anti-amerikanismen. Den kontakt, som fører til amerikanisering, omfatter markeder, uformelle netværk og udøvelsen af kapitalistisk eller statslig magt – ofte flere af disse aspekter på én gang. Kontakten afspejler og forstærker det amerikanske samfunds polyvalente natur som den kommer til udtryk i amerikanernes handlinger. Og amerikanerne eksporterer og importerer produkter og praksisser i stor stil. Men kontakten udtrykker også forskelligheden i holdninger og interesser hos folk i andre samfund, som forsøger at bruge, modsætte sig eller omforme symboler, de forbinder med USA. De samme kontaktmønstre fører til både pro- og anti-amerikanisme, idet de begge tilbyder et sprog, med hvilket amerikanske og lokale emner kan debatteres. Anti- og proamerikanisme har lige så meget at gøre med de begrebsmæssige briller gennem hvilke, individer i forskellige samfund ser Amerika, som med Amerika i sig selv. Iain Johnston og Dani Stockman fortæller, at da indbyggere i Peking i 1999 blev bedt om at sammenligne deres opfattelse af amerikanerne med deres syn på kineserne på en skala over identitetsforskelle, placerede de adspurgte de to nationaliteter meget langt fra hinanden. Men da japanerne (kinesernes antitese) året efter kom med i sammenligningen, mindskede de adspurgte identitetsforskellen mellem amerikanere og kinesere. I andre dele af verden kan bilaterale modsætningsforhold mellem regionale fjender altså til en vis grad erstatte negative opfattelser af USA. Feks. når Tyskland og tyskerne i den britiske presse og offentlighed (helt forskelligt fra, hvad der

er tilfældet på det europæiske kontinent) fortsat bliver fremstillet i lyset af tysk militarisme, Nazityskland og anden verdenskrig.

Polyvalensen gør anti-amerikanismen til en konstant: der er så meget i USA, man kan synes dårligt om, ligesom der er meget, man kan beundre. Det amerikanske samfund er på én gang ekstremt sekulært og dybt religiøst. Dette modsætningsforhold bliver udspillet i spændingerne mellem storbyernes "metro-Amerika" og småbyernes "retro-Amerika" – en konflikt med stærkt selvretfærdige og moralistiske overtoner. Hvis et samfund tenderer til sekularisme, sådan som det er tilfældet i det meste af Europa, vil det let bide mærke i den amerikanske religiøsitet, der vil fremstå som sær og foruroligende – og grundet Amerikas magtposition som mildt truende. Hvordan kan et folk, der tror mere på jomfrufødslen end på udviklingsteorien, betros rollen som leder af den frie verden? Hvis et samfund derimod er præget af gløende islamisk doktrin og praksis, som det har været tilfældet i meget af den muslimske verden i de sidste femogtyve år – så vil kvinders fremtrædende plads i det amerikanske samfund og den vulgaritet og fokus på seksualiteten, der gennemtrænger meget af den amerikanske populærkultur, skabe afsky og endda frygt. Således er anti-amerikanismen tæt knyttet til det amerikanske samfunds flertydighed.

I 1941 skrev Henry Luce en profetisk artikel om det "amerikanske århundrede", som han mente ville medføre enorme forandringer (i alt fald de første 65 år). Nogle af disse forandringer ville være tilstræbte af USA, andre ville være uønskede og uventede. Modvilje og anti-amerikanisme var blandt de uønskede konsekvenser af amerikansk magt og internationalt engagement. Vores egen kakofoni bliver projekteret ud over andre og kan forstærkes, når den giver genlyd i andre samfund rundt om i verden.

Det mest pudsige ved anti-amerikanismen er måske, at vi amerikanere går så meget op i den. Amerikanere vil have klar besked om anti-amerikanisme: for at forstå os selv bedre og (især måske) for at blive beroliget. Det er et af vores mest vedholdende kendetegn. Amerikaneres reaktion på anti-amerikanisme i det 21. århundrede er ikke meget

forskellig fra det, Alexis de Tocqueville så i 1835:

Amerikanerne synes i deres omgang med fremmede ikke at tåle selv den mindste misbilligelse og har en umættelig sult efter lovprisning [...]. De plager dig ustandseligt for at trække lovprisninger ud af dig – og hvis du lader hånt om deres bønner, forfalder de til at prise sig selv. Det kunne synes som om de tvivler på deres eget værd og ønsker at få det konstant stillet til skue for øjnene af dem selv⁴

Måske er grunden til, at vi går så meget op i anti-amerikanismen, at vi mangler selvtillid. Måske er vi usikre på, om vi skal være stolte af eller forfærdede over vores rolle i verden. På samme måde som folk gør det i mange andre samfund, søger vi en refleksion af os selv udefra som i et spejl, for dér at få det perspektiv vi dårligt selv kan have. Anti-amerikanisme bør tages alvorligt, fordi den fortæller os om, hvilken effekt amerikansk udenrigspolitik og Amerika har på verden. Og fordi den fortæller os noget om os selv.

Oversat af Sara Høyrup. Artiklen er en omarbejdet introduktion til: Anti-Americanisms in World Politics, redigeret af artiklens forfattere. Bogen udkommer i 2007 på Cornell University Press. Trykt med tilladelse fra forlaget.

Noter

1. Philippe Roger: *The American Enemy: The History of French Anti-Americanism*. Chicago 2005.
2. Benjamin Barber: *Jihad vs. McWorld*. New York 1995.
3. Bernard-Henri Lévy: *American Vertigo: Traveling America in the Footsteps of Tocqueville*. New York 2006
4. Alexis de Tocqueville: *Democracy in America* (1835). 1965, s. 252.

Peter J. Katzenstein, f. 1945.

Professor i internationale studier ved Cornell University, New York.

Robert O. Keohan, f. 1941.

Professor i internationale forhold ved Princeton University, New Jersey.